

HALDUN
TANERDEVEKUŞU'na
mektuplar

ESKİ ESER KAÇAKÇILIĞI

ALMANYA İmparatoru II. Wilhelm, Abdülhamid'in çağırılışı olarak İstanbul'a geldiğinde bir yandan dostane ilişkiler takviye edilirken bir yandan da ziyafetler verilmiş. Bunların birinde II. Wilhelm, yediği pilavı çok beğenmiş. Abdülhamid'den rica etmiş. Aşçıbaşısını, bu pilavın tarifini kendinin Almenya'dan beraberinde getirdiği özel aşçısına öğretmesini istemiş. Prusyalı aşçı, elinde kâğıt kalem, Mengeneli Ali Usta'ya, "Kaç gram pirinç? Kaç litre su? Kaç gram yağ? Kaç gram tuz?" gibi bilimsel (!) sorular sormaya başlayınca bizimkinin kafası atmış, "Ben litreden, gramdan anlamam ahbap" demiş. "Karar" üzerine kurulmuş irticalî reçetesini anlatmaya koyulmuş: "Önce şu kadar bakraç su korsun" demiş, "Sonra şu kadar kepçe pirinç, na şöyle yağ, şu kadar tutam da tuz atar, kaynatmaya başlarsın. Pirinç helmelenince..." Buraya kadar hepsini iyi kötü çeviren tercüman "helmelenme"nin Almanca'sını bulamamış. Zaten biri teorik, öbürü ampirik iki aşçı da tam anlaşılmadıkları için durum majestelerine anlatılmış, Abdülhamid, "İyisi ben Mengeneli Ali Usta'yı size vereyim" demiş, "Buyrun, alın götürün, giderken." Ali Usta, böylece Abdülhamid'in hediyesi olarak Berlin'in yolunu tutmuş. Bu bakımdan kendisi Almanyalı işçi kardeşlerimizin atası da sayılabilir.

II. Wilhelm yine o misafirliği sırasında Abdülhamid'e şöyle lâf arasında hiç önemsemeden, "Ülkenizin güneybatı sahillerinde bir çeşit kireç taşları varmış. Bunlardan bir miktarını rica ediyor bizim uzmanlar. Önemsiz bir şey ama bizde bulunmuyormuş da..." demiş. "Kireç taşının lâfı mı olur! Buyurun, alın götürün" demiş Abdülhamid.

Mürüvete endaze olmayacağına ve bunlar kendisine sayı ile verilmediğine göre sultan gönlü kime isterse, ülkesinin insanını da, taşını da, tarihi eserini de bol keseden ihsan eder efendimiz... Yol açılmış mı bir kere böyle? Yüz bulmuş soyguncular. Ellini versen kolunu kapalı Avrupalı açığözler — Almanlar yine başta olmak üzere — Bergamo'yu taş taş söküp götürmüşler; Truva'yı taşımışlar da kimsenin ruhu duymamış. İngilizler geri kalır mı? Bir kolpo ile onlar da hayli tarihi eser taşımışlar. Halikarnas tapınağının damındaki arabayı bile yürütmüşler British Museum'a... Neden sonra biraz uyanır gibi olmuşuz. Yasaklar koymuşuz. Mahmur gözümüzü iki parmağımızla açıp dikkat kesilmeye çalışmışız ama, eski eser kaçakçıları yine bizi talan etmenin yeni yollarını bulmuşlar. "Bu eserler onların değil dünyanınıdır", "Yemeyenin malını yerler", "Eski eser çalmak hırsızlık sayılmaz", "Harap olup gidecek eserleri aparıp Avrupa müzelerine götürmek kültür hizmeti sayılır" gibi mavallarla vicdanlarını bastıran yeni açığözler zararsız, sevişmek ve esrar çekmekten başka amacı olmayan hipi kılığında turist numarası ile yurdumuza geliyor ve sözüm ona balıkadam numaraları ile denizden eski eser çıkarıp kaçırırlar. O ilk soyguncuların torunlarının torunları, dedelerinin toptancılığına mecburen böyle küçük perakendeciliklerle devam ediyorlar.

BİZ UNESCO'nun Paris Genel Konferansı'nda bunun savaşını verdik. Ben kendimi dik sözlü sanırdım. Üçüncü Dünya'nın Afrika ülkeleri temsilcileri yanında sönük bile kaldım. Onlar Almanlar'a, Amerikalılar'a, Fransızlar'a dönüp resmen, "Hırsızlar" diye bağırıldılar. Çok tarihî bir toplantı idi o toplantı. UNESCO çatısı altında bu çeşit direkt hakaret görülmemiştir. Ama haklı bir hareketti. Dünyaya uygarlık dersi vermek fırsatını kaçırmayan Batılı ülkeler, bu konudaki suç komplekslerinden olacak, kaypak ve kaçak bir strateji tutturdular. Lâf cambazlıkları ile, espri ile, celseyi tatil taktiği ile işi yumuşatmaya çalıştılar. Ama nafile.

ÖYLE de pişkindir ki bunlar!.. Cevat Şakir (Halikarnas Balıkcısı) tutar, günün birinde o nefis Oxford üslubu ile bir mektup gönderir British Museum'un direktörüne. Der ki: "Kral Mausollos'un dul eşi Artemisia II tarafından inşası sağlanan bu anıtkabir ve onun üstündeki savaş arabası açık havada, belli bir yükseklikte ve Ege'nin lâcivert sularını kendine fon olarak alan bir tüm olarak tasarlanmış ve gerçekleştirilmiştir. Bunu kapalı ve loş bir müzenin dört duvarı arasına kapamak doğru olamaz kanısındayım." Tam bir İngiliz centilmenine yaraşan çok nazik ve ölçülü bir üslupla kaleme alınmış bu uyarı acaba ne sonuç verecek diye de merakla beklemeye başlar. Dedim ya çok da pişkindir bunlar. Aylar sonra direktörden cevap gelir. O mektup da çok nazik kaleme alınmıştır. O direktörün de Oxford ya da Cambridge eğitiminden geçtiği üslubundan anlaşılmaktadır: "Mektubunuzu ve çok yerinde uyarınızı dikkatle okuduk" der, "Size bunun için en kalbî teşekkürlerimi sunmamıza müsaadelerinizi rica ederim. Size memnuniyetle şunu tebşir etmek isterim ki, arzunuz kısmen de olsa yerine getirilecektir. Nitekim dün emir verdim. Savaş arabasının arkasındaki uçuk sarı duvara bugün lâcivert bir badana vurulmaya başlandı. Anıt, bu yeni fonu ile gerçekten daha bir ortaya çıktı. Derin saygılarımın kabulü" falan fısıltık...

Evet reaksiyonları hep böyle olur: Ya saflık numarası, ya bilip de bilmezden, anlamazdan gelme taktiği.

GAZETELERDE okuyoruz ki, Kültür ve Turizm Tanıtma Bakanımız, "4. Arkeolojik Kazı ve Araştırmalar" toplantısını açarken yine bu eski eser kaçakçılığı konusuna değinmiş. Sayın bakan bu konuşmada, 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'nun bazı noksanlarının tamamlanabilmesi için yeni bir tasarının hazırlandığını da haber veriyor. Şüphesiz daha sıkı önlemler alınmasında her zaman yarar vardır. Kaçakçılarla para karşılığı, rüşvet karşılığı işbirliği edenlerin cezalarını artırmak; hizmetini ciddî olarak yapanlara, kaçakçıları ortaya çıkaranlara da daha yüksek primler sağlamak elbet bu arada düşünülecektir. Ama yurdumuzdan tarihî eser kaçırانların asıl büyük ortağı ne rüşvet alan personel ne de memurdur. Türk halkının bu konudaki ilgisizliği ve bilinçsizliğidir! Topraklarımızdaki bu sanat hazinelerinin maddî ve manevî değeri konusunda yeteri kadar aydınlatılmamış olan ortalama yurttaşın ihsancı Osmanlı sultanından biraz daha sorumlu davranmasını nasıl bekleyebiliriz?